

V SRDCI POŠTOLKU

Libor Staněk II.

Když francouzský filozof Jean Paul Sartre zahlédl z kavárny živý strom, otáčel se k němu zády. V přírodě nenacházel potěchu, naopak — cítil odpor. Neskrývala v sobě tajemnost, ale jen perverzní zneklidnění. Nevraživý vztah k přírodě Sartre demonstroval v praxi, když dával přednost konzervám před čerstvě připraveným jídlem. Ne tak radikálně, ale s podobným despektem nahlížela přírodu v devadesátých letech minulého století a přesahem do toho současného i současná česká poezie. Kdo se v porevolučních letech věnoval přírodní lyrice, byl shledán za naivně romantického snílka ulpívajícího v ornamentu minulosti. Tento stav se mění až na sklonku druhé dekády jednadvacátého století, kdy se někteří tuzemští básníci (například Radek Štěpánek, Pavel Zajíc, Jan Škrob) snaží přírodní lyriku revidovat a přisoudit jí prostřednictvím klimatologického vidění nový poetický obsah. Právě v této době se kriticky ujmá pojem environmentální lyrika (ekologická poezie), která vědomě pracuje se snahou přehodnotit lidský vztah k planetě Zemi.

Nejnovější sbírku české básničky a spisovatelky Marie Iljašenko *Zvířata přicházejí do města* (2025) lze bezesporu interpretovat v kontextu výše řečeného: hlavní hrdinové sbírky jsou všemožní živočichové, kteří skrze jakési lyrické antiapoteózy nacházejí v knize svůj existenční/bytostný hlas. Podstatné je, že autorčina poetická optika není zahloubána do sentimentálně impresionistických ponorů. Když Iljašenko popisuje přírodu, respektive její zástupce, činí tak ryze odkouzleným slovníkem. Texty sbírky nekladou striktní rozdíl mezi antropocentrickým a biocentrickým, mezi městským a přírodním nebo člověčím a zvířecím. Na stránkách knihy les plísni a borovic prorůstá mezi prsty, sluka sviští nad kancelářskými kastlíky, vrána krade během hotelových snídaní čajové lžičky hostům, makak na okraji Tokia chodívá do lidských sadů na trpké kdoule a v barcelonském parku házejí na procházející chodce papoušci malé klacíky. Iljašenko

píše přírodní lyriku jednadvacátého století, v níž je svět přírody a člověka natolik prostoupen (ve své rozmanitosti, ale především destruktivností), že z města se stává les a naopak. Tuto lyriku bychom stejně jako přírodní mohli tedy rázem nazvat městskou, čímž básnička důvtipně odhaluje jejich antropocentricky binární vykonstruovatelnost.

Zvířata přicházejí do města v sobě nezaprou aktuální dobový umělecký kontext. Ten s oblibou napříč všemi žánry dává hlas marginalizovaným skupinám. Sbíрка navíc přiznaně popírá takzvaný Descartův karteziánský model, který přisuzuje lidskému subjektu daleko větší moc než třeba model posthumanistický. Příroda a všichni její zvířecí i rostlinní zástupci jsou zde nazíráni jako hodnota sama o sobě, bez vztahu k lidským zájmům a potřebám. „Je dobré mít smysl života seslaný člověkem: / copak není divokost jen lidský výmysl?“ ptá se hned v úvodní básni autorka, čímž vědomě viní člověka z predátorských choutek: „Nevěř lidem. / Zahrady, v nichž žijeme, založili pro vlastní rozkoš, / přistříhli stromy, aby připomínaly nebeskou klenbu, / vyhnali vše živé kromě několika perliček, / postavy s růžky a fauny dnes zahlédneš zřídka —/ lidé se vyhýbají všemu, co zneklidňuje.“

Environmentální apel je pak v knize navázán na možná ještě důležitější otázku ohledávající prostor domova, který je zde ale silně problematizován. Čím je domov pro nás tam, kde ho nalézají jiní? Co to vlastně znamená být doma? A lze prostor domova a jeho zakořenění vyměřovat geometricky změřitelnou cestou? Není důvěrně známý prostor domova spíše jakousi propletenou sítí existenčních vztahů? Mám za to, že právě Iljašenko nevnímá prostor geograficky, ale ontologicky, což nemusí být v rozporu s jejím světoběžnictvím, jelikož texty sbírky pocházejí z Prahy, Barcelony, Tokia, New Yorku nebo Londýna.

Téma knihy je tedy jasně vymezené, ale nemělo by přebíjet reflexi knihy po její formální stránce. Je patrné, že Marie

Iljašenko je nadprůměrně vypsaná básnička. Její verše nepostrádají slovní lehkost a civilní průzračnost. Jsou to vlastně básně velmi srozumitelné a kondenzované, vždy ale jakoby zakuklené do jakési intertextové (odkazy na zvířecí symboliku, kognitivní environmentální znalosti) skořápky příběhu. Iljašenko dokazuje, že i poezie v sobě může obsahovat takzvaný estetický imperativ: když něco považujeme za krásné (esteticky hodnotné), máme tendenci to zachránit. Její styl je navíc velmi variabilní v používání metafor, které v textu simulují asociující ledabylost. Ta ale vždy vyrůstá na procítěném a intelektuálním základu nepostrádajícím přesahy k ironii a spiritalitě: „Poštolka nemá kdy rozmlovat s bohem, / sere na baroko, sere na gotiku, musí se otáčet.“ ●

Marie Iljašenko
Zvířata přicházejí do města
Host, Brno 2025
80 stran

